

## نقش مجموعه‌های تلویزیونی در فرهنگ نام‌گزینی

علی‌آنی‌زاده<sup>۱</sup>

بهروز چهری<sup>۲</sup>

### چکیده

منابع و شاخص‌های نام‌گزینی در سبک زندگی سنتی و نوین متفاوت است. در دو دهه اخیر، رسانه‌های رادیو و تلویزیون نقش مؤثری در نام‌گذاری کودکان ایفا کرده‌اند. در این مقاله، برای نشان دادن نقش سریال‌های تلویزیونی بر علایق و گرایش خانواده‌ها برای انتخاب نام فرزندان، هفت سریال «مختارنامه»، «ستایش»، «پنج کیلومتر تا بهشت»، «جراحت»، «یوسف پیامبر»، «میوه ممنوعه» و «نرگس» که در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ پخش شده‌اند، انتخاب و تحلیل می‌شوند.

**کلیدواژه‌ها:** نام‌گزینی، نام‌گذاری، منابع نام‌گزینی، نام‌گزینی رسانه ملی، نام‌گزینی سریال‌های ایرانی

---

۱. کارشناسی ارشد آموزش زبان فارسی و پژوهشگر واحد فرهنگ مردم مرکز تحقیقات صداوسیما  
anizadeali@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد آموزش زبان فارسی از دانشگاه پیام نور تهران  
behrooz\_chehri@yahoo.com

## مقدمه

امروزه با به وجود آمدن نگرش‌ها و شیوه‌های جدید در علم زبان‌شناسی، شاخه نوینی با عنوان «نام‌شناسی»<sup>۱</sup> که پیشینه‌اش به نیمه دوم قرن بیستم می‌رسد، به وجود آمده است. اسامی افراد یکی از نشانه‌های فرهنگی است که با رشته‌های علمی دیگری چون تاریخ، جامعه‌شناسی، زبان‌شناسی و مردم‌شناسی در ارتباط است. نام‌شناسی از منظر جامعه‌شناسی از آن رو اهمیّت دارد که بررسی نام‌ها یکی از ابزارهای کارا برای شناسایی تغییر و تحولات فرهنگی در دوره‌های مختلف تاریخی است و یکی از منابع مفید برای شناخت ریشه‌های چنین تغییراتی به شمار می‌آید. نام‌ها یکی از نخستین عرصه‌هایی هستند که مطابق تغییرات سیاسی و اجتماعی جوامع تحول می‌یابند و به همین دلیل از نام‌گذاری به مثابه کنشی معنادار و عملی فرهنگی و اجتماعی می‌توان یاد کرد؛ به گونه‌ای که با بررسی نام‌ها و تغییرات آن در سطح یک جامعه، می‌توان به گرایش‌های جمعی موجود در آن جمع پی برد.<sup>۲</sup> به عبارت دیگر، روند تغییر و تحول نام‌های افراد، می‌تواند نشان‌دهنده فرآیند تغییرات اجتماعی و فرهنگی در نظام اجتماعی باشد.

## 1. onomastics/ onomatology

۲. برای اطلاع بیشتر از تأثیرگذاری جریان‌های اجتماعی و سیاسی بر نام‌گذاری کودکان می‌توان به یافته‌های سیدمحمود نجاتی حسینی و سمیه افشار در مقاله‌ای با عنوان «تحول نام‌گذاری فرزندان در شهر تهران» رجوع کرد که به خوبی تأثیر دوره‌های مختلف انقلاب، جنگ، پایان جنگ، سازندگی و اصلاحات را بر روند نام‌گذاری کودکان شهر تهران بررسی کرده‌اند: محمود نجاتی حسینی و سمیه افشار (۱۳۸۸). «تحول نام‌گذاری فرزندان در شهر تهران»، فصلنامه پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه.

ش ۳.

## اهمیت نام‌گذاری در اسلام

برای شناخت دقیق جایگاه نام‌گزینی در اسلام باید به بررسی تاریخی نام‌گذاری اعراب در پیش از اسلام نظر داشت و به صورت تطبیقی تأثیر فرهنگ اسلامی را بر شیوه‌های نام‌گذاری ایرانیان مسلمان بررسی کرد. نام‌گذاری اشخاص در فرهنگ کهن عرب، به گونه‌ای خاص، متنوع و اغلب تهی از ارزش‌های انسانی صورت می‌گرفته است تا آنجا که پس از ظهور اسلام، آیاتی از قرآن بدان امر اختصاص یافت و آداب نام‌گذاری و نیز خواندن نام خدا و پیامبر ﷺ و دیگر مسلمانان به مردم آموزش داده شد.



با طلوع اسلام، نام‌گذاری در سرزمین‌های اسلامی تغییر یافت و نام‌های پیامبران و اولیا جایگزین نام‌هایی شد که بر پایه تفکرات جاهلی وضع شده بود. تا آنجا که حتی ابن‌مقفع مترجم نامدار ایرانی نژاد، در سده دوم هـ.ق پس از گرایش به اسلام، نام ایرانی خود را که «روزبه» بود، به «عبدالله» تغییر داد. (مظاهری و اشرف، ۱۳۸۷: ۹۸-۸۷)

در اسلام همواره بر انتخاب نام نیکو<sup>۱</sup> برای فرزندان تأکید شده و انتخاب نام نیکو حق فرزند<sup>۲</sup> بر پدر و نخستین هدیه پدر به فرزند<sup>۳</sup> برشمرده شده است. اسم نیکو تا به آن حد نزد حضرت رسول ﷺ قرب و عزت دارد که نام نیک را یک جزء از هفتاد و پنج جزء پیغمبری<sup>۴</sup> دانسته‌اند. در سیره امامان، بهترین نام‌ها<sup>۵</sup>، نام‌های پیامبران است که عبودیت را نشان می‌دهند. (پایگاه اطلاع‌رسانی آل‌البیت)

### نام‌گذاری، هویت‌بخشی و تکوین شخصیت

هویت، ویژگی یا کیفیتی است که موجب تمایز و شناسایی کسی از دیگران می‌شود. این تمایز تنها به ظاهر افراد محدود نمی‌شود، بلکه هویت، حقوق ناشی از نحوه ولادت والدین، محل ولادت و سایر موارد و مفهومی است که به هویت فردی نزدیک است.

۱. امام صادق (ع) از رسول خدا ﷺ نقل می‌فرماید: «إِسْتَحْسَبُوا أَسْمَاءَكُمْ فَإِنَّكُمْ تُدْعُونَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ»؛ نام‌هایتان را نیکو و زیبا انتخاب کنید. زیرا در قیامت شما به همین نام‌ها فرا خوانده می‌شوید. (وسایل الشیعه به نقل از پایگاه اطلاع‌رسانی آل‌البیت)
۲. رسول خدا ﷺ به امام علی (ع) می‌فرماید: «يا علي، حقُّ الوالدِ على والدهِ أن يُحَسِّنَ اسْمَهُ وَأَدَبَهُ وَ يَضَعَهُ مَوْضِعاً صَالِحاً؛ حق فرزند بر پدرش نام‌گذاری و تربیت نیکوی او و قرار دادنش در جایگاه و مسیری شایسته است. (الفقیه به نقل از همان)
۳. پیامبر اکرم ﷺ فرموده‌اند: «إِنَّ أَوَّلَ مَا يَنْخَلُ أَخَذَكُمْ وَلَدُهُ الْإِسْمَ الْحَسَنَ، فَلْيَحْسُنْ أَخَذَكُمْ إِسْمَ وَلَدِهِ»؛ اولین هدیه‌ای که هر یک از شما به فرزندش بخشد، نام خوب است، پس بهترین نام را برای فرزندان خود انتخاب کنید. (وسایل الشیعه، ج ۱۵ به نقل از پایگاه اطلاع‌رسانی آیه‌های زندگی)
۴. أَلْتَوَدُّهُ وَالْإِقْتِصَادُ وَالسَّمْتُ الْحَسَنُ جُزْءٌ مِنْ أَرْبَعَةٍ وَعَشْرِينَ جُزْءً مِنَ النَّبُوَّةِ (نهج‌الفصاحه، ۱۳۶۰: ۲۴۳)

۵. امام باقر (ع) می‌فرماید: «أَصْدَقُ الْأَسْمَاءِ مَا سُمِّيَ بِالْعِبُودِيَّةِ وَأَفْضَلُهَا أَسْمَاءُ الْأَنْبِيَاءِ»؛ راست‌ترین و پرمحتواترین نام‌ها برای انسان عبودیت را نشان دهد و برترین نام‌ها نام‌های پیامبران است. (صحیح مسلم به نقل از مظاهری و اشرف، ۱۳۸۸: ۹۸)

### نقش مجموعه‌های تلویزیونی در فرهنگ نام‌گزینی ❖ ۱۳

هویت فردی، تمایزی با ثبات میان افراد است که در طول زمان تغییر نمی‌کند. هویت در اسناد بین‌الملل و حقوق داخلی کشورها به عنوان حق، مورد حمایت قرار گرفته است و از آنجا که سنگ بنای هویت افراد در کودکی گذاشته می‌شود، این مهم وظیفه سنگینی را از یک سو بر عهده خانواده‌ها و از سوی دیگر، سازمان‌های مرتبط با حقوق کودکان نهاده است. از جمله آنکه کنوانسیون حقوق کودک<sup>۱</sup> عناصر هویت کودک را شامل نام، نام‌خانوادگی، تابعیت یا مالکیت و ارتباط والدین و روابط خویشاوندی عنوان کرده و از این منظر، «نام»، یک حق هویتی در نظر گرفته شده است.



انسان‌ها به طور طبیعی به دنبال معنای نام خود و شخصیتی هستند که نام آنها از آن شخص اخذ شده است (قاسمی گودرزی، ۱۳۸۸: ۴۴). چرا که نام، فقط یک کلمه و واژه نیست، بلکه هویتی است که تا آخر عمر<sup>۲</sup> با فرد همراه

۱. کنوانسیون حقوق کودک، تنها سند الزام‌آور بین‌المللی است که مورد پذیرش غالب کشورهای، از جمله جمهوری اسلامی ایران است.

۲. در ادبیات فارسی ترکیب‌های بسیاری به همراه نام ساخته شده است که همه از اهمیت این واژه حکایت دارد. نام‌جو، نام‌جویی، ننگ‌نامی، نکونامی و... (پایگاه اطلاع‌رسانی ایران‌بوم). از طرفی از

۱۴ ❖ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

است و یکی از نمودهای شخصیت و استقلال فرد به شمار می‌آید. در واقع، نام، نه تنها یکی از جلوه‌های بارز زندگی بشر است، بلکه در طول زمان به نوعی عیار اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی یا سیاسی تبدیل می‌شود؛ به گونه‌ای که پس از گذشت سال‌ها، انسان‌ها و جوامع، برخی پدیده‌های انسانی و کشورها را با نام شخصیت‌های بزرگ آن می‌شناسند (طاهری در پایگاه اطلاع‌رسانی خبر اقتصادی). توجّه به این موضوع حتی در آموزه‌های اخلاقی ادب فارسی که برگرفته از آموزه‌های دینی است، به وفور مشاهده می‌شود. برای مثال خواجه نصیرالدین طوسی در فصل چهارم کتاب «اخلاق ناصری» که «سیاست و تدبیر اولاد» نام‌گذاری شده است، نوشته است: «و چون فرزند در وجود آید ابتدا به تسمیه او باید کرد به نامی نیکو، اگر نامی ناموافق برو نهد، مدت عمر از آن ناخوشدل باشد» (اخلاق ناصری، ۱۳۶۰: ۲۲۲) یا آنکه در باب بیست و هفتم در قابوسنامه عنصرالمعالی کیکاووس بن اسکندر، شاهزاده زیاری، خطاب به فرزندش آمده است: «ای پسر، اگر پسرت آید، اول باید که نام نیکو نهی که از جمله حق فرزندان بر پدران آن است که نام خوب نهند» (قابوسنامه، ۱۳۴۲: ۱۱۱). علاوه بر کتب اخلاقی، مصادیق بسیاری از دیوان‌های شاعران پارسی‌سرا در همه ادوار فرهنگی و تاریخی می‌توان از این مسئله سراغ گرفت؛ از جمله سروده ناصر خسرو قبادیانی:

همین ترکیب‌ها، مثل‌های بسیاری به صورت مثل سایر در ادبیات مکتوب ما راه یافته است مانند  
اختلاف خلق از نام اوفتاد (مولوی)

اگر جاودانه نمائی به جای  
همان نام به زین سپنجی سرای (فردوسی)

بمیرد آن که نام بزرگی نبرد (فردوسی)  
بماند نام بد تا جان بماند (ویس و رامین)

نام نکو‌گزین که بدان چون بخوانمت

در دلت شادی آیدت و در جانت خرمی

(ناصرخسرو)<sup>۱</sup>

### نام‌گزینی در سبک زندگی سنتی و نوین؛ منابع و شاخص‌ها

شاخص‌های نام‌گزینی در گذشته عبارت بودند، از: مذهب، زمان تولد (مناسبت‌های قمری، شمسی و فصلی) مکان تولد، پدیده‌های نوظهور، نام بزرگان متوفی، نام فرزندان پیشین وفات یافته، باورهای تولد، عرفیات تولد همچون پسرستایی، دخترستایی و...

در گذشته به جز شاخصه‌هایی که خانواده‌ها برای انتخاب اسامی لحاظ می‌کردند، منابع مکتوبی را نیز برای این مهم مدنظر قرار می‌دادند که «قرآن»، کتاب‌های ادبی بویژه «شاهنامه» و کتاب‌هایی همچون «مولودنامه» که به طور مستقیم به امر گزینش نام اشاره داشتند، از اصلی‌ترین منابع مکتوب آن دوران به حساب می‌آیند.

نام‌گزینی در زندگی امروز متأثر از شاخص‌ها و عناصر متعددی است که باورها و اعتقادات مذهبی از مهم‌ترین آنها به شمار می‌روند. از این رو پیرامون برخی نام‌ها هاله‌ای از تقدس و معنویت وجود دارد که آنها را از سایر اسم‌ها متمایز می‌سازد.

نام‌گذاری یکی از جلوه‌های سبک زندگی است که با بررسی این امر در گذشته و حال می‌توان تغییر سبک زندگی خانواده‌ها را بررسی کرد. رسانه‌ها؛ بویژه رسانه تلویزیون که در ایران از ضریب نفوذ بالایی برخوردار است، یکی از عمده‌ترین و اصلی‌ترین منابع ترویج و اشاعه فرهنگ و تغییر سبک زندگی

۱. اشعار مقاله از لوح فشرده درج ۳ گرفته شده است.

به شمار می‌آید. با بررسی نام‌های به کار رفته در مجموعه‌های پربیننده تلویزیونی، تأثیر این رسانه را در جامعه می‌توان مشاهده کرد و این مهم را به منزله یک کارکرد پنهان تلقی نمود. البته به رابطه نام‌گزینی و رسانه‌های دیداری و شنیداری باید به چشم یک تیغ دو لبه نگریست؛ چرا که سایه دیگر رسانه‌ها در امر نام‌گزینی ایرانیان مشهود است و تأثیر آنها را نمی‌توان نادیده گرفت. گفتنی است این مهم در «هم‌اندیشی مهندسی فرهنگ نام و نام‌گذاری» به‌عنوان جلوه‌ای از تهاجم فرهنگی و جنگ نرم برای تغییر جهت و ختنی کردن هویت فرهنگی اجتماعی مطرح شده است (پایگاه اطلاع‌رسانی ثبت احوال در میان خراسان جنوبی). در ایران بسیاری از سریال‌های تلویزیونی بر روند نام‌گذاری خانواده‌های ایرانی اثرگذار بوده‌اند؛ مجموعه‌هایی چون ستایش، مسافری از هند، پنج کیلومتر تا بهشت، مختارنامه، محمدرسول‌الله ﷺ، ابوعلی‌سینا، سربداران، صلاح‌الدین ایوبی، میرزا کوچک خان، شهریار و... از جمله آثار هستند که به اذعان مسئولان ثبت احوال، توانسته‌اند در امر نام‌گزینی فرزندان در خانواده‌های ایرانی اثرگذار باشند. گفتنی است با آنکه بسیاری از سریال‌های شبانه نود قسمتی پرترفدار بوده‌اند، اما به دلیل بهره‌مندی از وجه کم‌دی و طنز، خانواده‌ها از اسامی آنها مانند بامشاد، فرهاد و سایر اسامی تأثیر نگرفته‌اند. در این مقاله برای نشان دادن تأثیر مستقیم سریال‌های تلویزیونی بر علایق و گرایش خانواده‌ها برای انتخاب نام فرزندان، هفت سریال «مختارنامه»، «ستایش»، «پنج کیلومتر تا بهشت»، «جراحی»، «یوسف پیامبر»، «میوه ممنوعه» و «نرگس» که در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ پخش شده‌اند، انتخاب و تحلیل می‌شوند.



## مجموعه تلویزیونی «مختارنامه» و تحلیل نام «کیان»

سریال «مختارنامه» روایتگر زندگی یکی از شخصیت‌های بزرگ تاریخ شیعه، مختار بن ابوعبید ثقفی است که پس از واقعه جانسوز عاشورا به



خونخواهی از حضرت سیدالشهدا علیه السلام برخاست و در سال ۶۶ هجری قمری، قیام خود را آشکار کرد و موفق شد بر دشمنان اهل بیت غلبه کند و اکثر قریب به اتفاق کسانی را که در واقعه عاشورا دست داشتند، به سزای اعمال

زشتشان برساند. مختارنامه، نزدیک به بیست سال از زندگی مختار را به تصویر می‌کشد و در یک بستر تاریخی پرتلاطم، اهم وقایع تاریخی از زمان شهادت امام حسن مجتبی علیه السلام تا مرگ معاویه ابن ابوسفیان و آغاز دوران خلافت یزیدبن معاویه و نیز شهادت امام حسین علیه السلام و نهضت توابین به زعامت سلیمان بن صرد خزاعی و همچنین قیام مختار و تشکیل یک دولت شیعی را بررسی می‌کند. (بروشور لوح فشرده مجموعه تلویزیونی مختارنامه)

مختارنامه در چهل قسمت، به کارگردانی سیدداود میرباقری، در سال ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ پخش گردیده و در سال ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ بارها از شبکه‌های مختلف استانی و تازه تأسیس دیجیتالی بازپخش شده است.

## ۱۸ ❖ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

در مجموعه تلویزیونی مختارنامه، برخلاف مجموعه‌های مورد بررسی، شخصیت اصلی مجموعه (مختار) هر چند شخصیتی مثبت، شیعی و مبارز است، اما هرگز نام «مختار» نه در سال‌های پخش و نه در سال‌های بازپخش این سریال (۱۳۹۱-۱۳۸۹) در جایگاه ۵۰ اسم برتر و پربسامد پسران ایران جای نگرفته است و در مقابل، نام «کیان» که یکی از شخصیت‌های شیعی، ایرانی و از مبارزان و یاران نزدیک مختار است، بدون کمترین سابقه‌ای به یکباره در سال ۱۳۹۰ مقام بیست و نهم را کسب کرده است. به نظر می‌رسد جدای از شخصیت مثبت کیان، آنچه باعث گرایش خانواده‌ها به این نام شده، ایرانی بودن نام کیان است؛ هر چند خوش‌آوایی و امروزی بودن این اسم نیز از جمله دلایلی است که برای استقبال از آن می‌توان برشمرد.

### مجموعه تلویزیونی «ستایش» و تحلیل نام «ستایش»

«ستایش» مجموعه‌ای تلویزیونی به کارگردانی سعید سلطانی بود که جمعه‌ها ساعت ۲۰:۴۵ از شبکه سوم سیما به نمایش درمی‌آمد. پخش این مجموعه از ۱۲ آذر ۱۳۸۹ آغاز شد و در ۶ آبان ۱۳۹۰ به پایان رسید. داستان «ستایش» حول محور دختر جوانی به نام ستایش است. محمد، برادر ستایش در دوران جنگ به خدمت سربازی اعزام می‌شود، اما از خدمت می‌گریزد و به خانواده خود دروغ می‌گوید. طاهر، دوست محمد به او کمک می‌کند تا از کشور خارج شود، اما محمد در مرز ترکیه کشته می‌شود و طاهر به زندان می‌افتد، اختلافاتی میان خانواده محمد و طاهر درمی‌گیرد و... اسامی شخصیت‌های کلیدی این سریال عبارت‌اند از: حشمت، بهادر، ستایش، طاهر، محمد، انیس.

## نقش مجموعه‌های تلویزیونی در فرهنگ نام‌گزینی ❖ ۱۹

نام ستایش در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۲ جزو پنجاه نام پرطرفدار ثبت شده ایران نبوده است و از سال ۱۳۸۳ در جایگاه ۳۴ قرار گرفت و آرام آرام در سال‌های بعد رتبه‌های ۲۲، ۱۱، ۸ و ۶ را کسب کرد و در سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۰، در سه سال پیاپی، رتبه سوم را حفظ نمود. با توجه به آنکه سریال ستایش از آذرماه ۱۳۸۹ تا پایان آبان ۱۳۹۰ در حال پخش بود، می‌توان نتیجه گرفت که زمینه پیشین برای اقبال مردم به این اسم از قبل موجود بوده و سریال ستایش موجب تثبیت این نام در سه سال متوالی شده است. طرفه آنکه این نام بعد از نام‌های فاطمه و زهرا رتبه سوم را به خود اختصاص داده است (پایگاه اطلاع‌رسانی رجانیوز). مدیرکل ثبت احوال ایران با تأیید این آمارها اذعان داشته است که در ۴ ماهه نخست سال ۱۳۹۱ و با دور شدن از پخش سریال، نام ستایش تا رتبه نهم نیز تنزل کرده است. (پایگاه اطلاع‌رسانی سلامت ایران)

### مجموعه تلویزیونی «پنج کیلومتر تا بهشت» و تحلیل نام «آیدا»

«پنج کیلومتر تا بهشت» سریالی به کارگردانی علیرضا افخمی است که در ماه رمضان سال ۱۳۹۰ از شبکه سوم سیما پخش شد. امیرحسین، مدیر یک شرکت پخش دارویی است که به همایون فرزین تعلق دارد. امیرحسین از کودکی در خانه همایون فرزین بزرگ شده و عاشق آیدا دختر او شده است. پسر فرزین که از امیرحسین کینه به دل دارد و رابطه‌اش با پدرش خوب نیست، به کمک دوستانش از شرکت پدرش دزدی می‌کند که در حین این عمل امیرحسین سر می‌رسد و با ضربه دزدان به کما می‌رود. ضاربان سعی می‌کنند جسد او را در مکانی دور، از بین ببرند. شواهد و مدارک، علیه

❖ ۲۰ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

امیرحسین گواهی می‌دهند، اما روح او که اکنون از جسمش جدا شده است، با حضور در رویاهای آیدا، دختر فرزین، می‌کوشد آنان را مطلع سازد که در گندم‌زاری در پنج کیلومتری بهشت زهرا در حال مرگ است. در نهایت امیرحسین با کمک روح دختری به نام مینا که در حال زندگی نباتی است، آیدا را از محل جسدش باخبر می‌سازد و با انتقال به بیمارستان نجات می‌یابد و...  
اسامی شخصیت‌های کلیدی سریال عبارت‌اند از: همایون، امیرحسین، آیدا، مینا، مهشید، جمشید.

نام آیدا در طول سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ همواره جزو پنجاه نام پرطرفدار بوده و طی این سال‌ها وضعیتی پرفراز و فرود داشته است. به نحوی که گاه در سال‌های ۱۳۸۱ و ۱۳۹۰ رتبه‌های ۹ و ۱۲ پنجاه اسم برتر و پربسامد دختران را داشته و گاه در دو سال ۱۳۸۶ و ۱۳۸۸، جایگاه ۳۰ و ۴۰ را به خود اختصاص داده است. هر چند این فراز و فرود به عوامل متعددی وابسته است، اما با توجه به سال پخش سریال پنج کیلومتر تا بهشت و نام محوری آیدا در این سریال، جهش چشمگیر و یکباره جایگاه این نام از ۴۴ تا ۱۲ را بی‌تردید باید به عامل پخش همین سریال نسبت داد. البته گفته‌های علی‌اکبر محزون مدیر کل دفتر آمار اطلاعات جمعیتی و مهاجرت سازمان ثبت احوال نیز گواه این مدعاست. به گفته ایشان، در شهریور گذشته [۱۳۹۰] فراوانی نام آیدا ۱۱۶۷ بوده است که با توجه به اینکه در کل سال ۱۳۸۹، ۲۹۸۵ مورد نام آیدا به ثبت رسیده است تنها در ماه شهریورماه به اندازه چهل درصد سال ۱۳۸۹، از این نام استفاده شده است. یعنی از کل ۶۰۲۷۴۷ دختری که در شهریور سال گذشته متولد شده‌اند، دو درصد آنها به نام آیدا نام گرفته‌اند که این آمار قابل توجه است. (پایگاه اطلاع‌رسانی رجانیوز)

### مجموعه تلویزیونی «جراحت» و تحلیل نام «امیرحافظ»

«جراحت» عنوان سریالی به کارگردانی محمدمهدی عسگرپور است که در ماه رمضان ۱۳۸۹ پخش شد. داستان جراحت، داستان ازدواج و علاقه دختر عمو و پسرعمویی است که طبق آزمایش‌های پزشکی از ازدواج منع شده‌اند، ولی اصرار آنها بر ازدواج باعث تیره شدن روابط خانوادگی دو برادر می‌شود. شخصیت‌های کلیدی این سریال عبارت‌اند از: امیرحافظ، اکرم، اسماعیل، انسی، لطیفه، بزرگ، هوشی، کامیار.

یکی از نام‌هایی که بیش از دیگر نام‌های مورد تحلیل، تحت تأثیر عامل رسانه بوده، اسم «امیرحافظ» شخصیت کلیدی و اول سریال جراحت است. این نام تا پیش از سال پخش سریال، هیچ‌گاه جزو پنجاه اسم برتر پسران نبوده است و در سال ۱۳۸۹ (سال پخش سریال) به یکباره رتبه ۴۸ و در سال بعد رتبه ۴۰ اسامی پرتعداد پسران را کسب کرده است.

### مجموعه تلویزیونی «یوسف پیامبر (ع)» و تحلیل نام «یوسف»

«یوسف پیامبر» نام یک مجموعه تلویزیونی درباره زندگی حضرت یوسف (ع) است که کارگردانی آن را فرج‌الله سلحشور به عهده داشته است. این سریال، به داستان پرفراز و نشیب زندگی حضرت یوسف (ع) می‌پردازد. نخستین قسمت این سریال ۴۰ قسمتی جمعه ۷ تیرماه ۱۳۸۷ ساعت ۲۲ پخش شد.



شخصیت‌های کلیدی این سریال عبارت‌اند از: یوسف و زلیخا. نام «یوسف» نزد مسلمانان یادآور پیامبری است که خداوند، سرگذشت ایشان را در قرآن آورده و از آن به عنوان احسن القصص یاد کرده است. از این رو این نام همواره مورد اقبال ایرانیان بوده است؛ به نحوی که در سال‌های ۱۳۸۰، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ جزو ۵۰ اسم پربسامد پسران بوده و گاه در برخی سال‌ها همچون ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ در بین ۵۰ اسم پراقبال قرار نگرفته است. با توجه به سال پخش سریال یوسف پیامبر (۱۳۸۷) و نیز از آنجا که پخش این سریال تقریباً یک سال به طول انجامیده است، این نام در سال ۱۳۸۸ بهترین عنوان را در یازده سال مورد بررسی به خود اختصاص داده است؛ چرا که پیش از آن هیچ‌گاه رتبه‌ای بهتر از جایگاه ۴۵ نداشته که این جایگاه بعد از پخش سریال یکباره به رتبه ۲۸ ارتقا یافته است.

### مجموعه تلویزیونی «میوه ممنوعه» و تحلیل نام «هستی»

«میوه ممنوعه» عنوان سریالی به کارگردانی حسن فتحی است که در سال ۱۳۸۶ پخش شد. در سریال میوه ممنوعه، آقای شایگان با جلال - فرزند ارشد آقای فتوحی - به لحاظ مالی با یکدیگر درگیر می‌شوند در این بین هستی ° دختر شایگان ° به دادخواهی سراغ پدر جلال ° حاج یونس فتوحی ° می‌رود و به واسطه عشق، ایمان حاج یونس ° که فردی متدین است - آزمایش می‌شود.

اسامی شخصیت‌های کلیدی این سریال عبارت‌اند از: یونس، قدسی، هستی، جلال، بهرام، فرزاد، غزاله، مصطفی.

نام هستی مثل نام ستایش از سال ۱۳۸۲ تا سال ۱۳۹۰ همواره جزو ۵۰ نام پربسامد دختران بوده است که با شیب ملایمی از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶ از رتبه ۳۸ به رتبه ۱۲ ارتقا یافته است، اما آنچه مسلم است، پخش سریال در سال ۱۳۸۶ باعث شده است که این نام در همان سال رتبه ۱۲ و در سال ۱۳۸۷ بعد از نام‌های فاطمه، زهرا و زینب، جایگاه چهارم را احراز کند. این عنوان در سال‌های بعد از پخش سریال، آرام آرام کاهش پلکانی داشته است.

### مجموعه تلویزیونی «نرگس» و تحلیل نام «نرگس»

«نرگس» نام سریالی تلویزیونی به کارگردانی سیروس مقدم است که در تابستان ۱۳۸۵ از شبکه سوم سیما پخش شد. داستان حول محور آشنایی نسرین، خواهر نرگس و پسری به نام بهروز است که با عشق، اما خارج از چارچوب و قالب‌های سنتی خانواده ازدواج می‌کنند و هر دو، ازدواج را راه‌گیزی برای مشکلاتی که در پیش رو دارند، می‌پندارند. در مقابل، «نرگس»

## ❖ ۲۴ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

خواهر نسرین، دختری منطقی و محکم است که به شدت معتقد و پایبند به خانواده و مذهب است و محور داستان بر پایه رفتارهای او شکل می‌گیرد. (پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه)

اسامی شخصیت‌های کلیدی این سریال عبارت‌اند از: بهروز، نسرین، نرگس، شوکت، شقایق، احسان، سمانه  
نام نرگس در سال‌های مورد بررسی (۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰) با فراز و فرود متفاوت، همواره در بین ۵۰ نام پرتعداد دختران قرار داشته است. این نام در سال‌های گذشته به عنوان نامی مذهبی همواره مورد اقبال مردم بوده است و در سال‌های بعد از پخش سریال هم هیچ‌گاه از رتبه سیزدهم بالاتر نرفته، اما بهترین عنوان و رتبه برای این نام، رتبه ششم و متعلق به سال پخش این سریال یعنی سال ۱۳۸۵ است.

### جمع‌بندی

یکی از شاخص‌های مؤثر در امر نام‌گزینی فرزندان خانواده‌های ایرانی، مجموعه‌های پربیننده تلویزیونی است. همین امر، ضمن یادآوری رسالت خطیر سیاستگذاران کلان رسانه ملی در این مهم، توجه بیش از پیش اصحاب رسانه - بویژه نویسندگان، کارگردانان و تهیه‌کنندگان مجموعه‌های نمایشی - را به گزینش اسامی ایرانی، اسلامی و اصیل مناطق مختلف ایران برای شخصیت‌های کلیدی سریال‌های تلویزیونی جلب می‌کند. از این منظر پس از بررسی هفت سریال پربیننده پخش شده طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ مشخص شد نام «کیان» که در یازده سال مورد بررسی هیچ‌گاه جزو نام‌های پربسامد نبوده است، پس از پخش سریال با فراوانی ۴۲۹۹ به رتبه ۲۹ دست یافت. نام



## نقش مجموعه‌های تلویزیونی در فرهنگ نام‌گزینی ❖ ۲۵

ستایش نیز هر چند از سال ۱۳۸۳ به بعد همواره از اسامی پرطرفدار دختران بوده است اما پخش این سریال باعث شد این نام که در سال ۱۳۸۳ در رتبه ۳۴ و با فراوانی ۳۲۸۵ بود در سال پخش این سریال یعنی سال ۱۳۸۹ با فراوانی ۳۱۳۵۶ در رتبه سوم قرار گیرد؛ این ارقام نشان می‌دهد پخش این سریال فراوانی یک نام را در طی چند سال به ده برابر افزایش داده است. نام «آیدا» نیز مانند نام «ستایش» هر چند همواره جزو نام‌های پربسامد یازده سال مورد بررسی بوده است اما پخش سریال «پنج کیلومتر تا بهشت» باعث شد این نام با فراوانی ۲۹۸۵ یکباره از رتبه ۴۴ در سال ۱۳۸۹ با فراوانی ۷۵۰۲ به رتبه ۱۲ برسد. نام «امیر حافظ» که هیچ‌گاه جزو پنجاه اسم برتر پسران نبود در سال ۱۳۸۹ (سال پخش سریال) با فراوانی ۲۸۸۶ به یکباره به رتبه ۴۸ و در سال بعد با فراوانی ۳۴۳۰ به رتبه ۴۰ رسید. این ارقام نشان‌دهنده اهمیت سریال‌های مناسبی در جذب مخاطبان و تغییر نگرش آنها به اموری چون نام‌گذاری است. نام «یوسف» که پس از پخش سریال «یوسف پیامبر» دوباره با اقبال خانواده‌ها مواجه شد در طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۰ به ترتیب فراوانی‌های ذیل را دارا بوده است ۳۸۹۸، ۵۴۰۰ و ۳۳۲۶ این امر نشان می‌دهد که با گذشت زمان از سال پخش سریال آرام آرام از فراوانی این نام کاسته شده است و در عوض مردم به نام‌های دیگری اقبال نشان داده‌اند.

مهم‌ترین عامل در امر نام‌گزینی در ایران، عامل «مذهب» است و اگر نام «هستی» پس از پخش سریال «میوه ممنوعه» در سال ۱۳۸۷ توانسته بعد از نام‌های «فاطمه»، «زهرا» و «زینب» با فراوانی ۱۵۳۲۵ در رتبه ۴ قرار گیرد نقش بی‌بدیل و خطیر رسانه را یک بار دیگر یادآور می‌شود. از سوی دیگر با بررسی نام «نرگس» در سریالی به همین نام مشخص شد که هر چند نام «نرگس» در

طی یازده سال مورد بررسی در سال ۱۳۸۵ با فراوانی ۱۰۹۵۲ بهترین رتبه (۶) را دارا بوده است اما به دلیل ارزش و جایگاه این نام در مذهب شیعه، حتی با دور شدن از سال پخش این سریال، این نام همواره جزو نام‌های پرتعداد در ایران بوده است و هیچ‌گاه از رتبه ۱۶ عدول نکرده است.

جدول ۱. توزیع رتبه نام‌های قهرمان‌های هفت مجموعه تلویزیونی در بین ۵۰ نام پربسامد

پسران و دختران از سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰

سال	رتبه نام	۱۳۹۰	۱۳۸۱	۱۳۷۱	۱۳۶۱	۱۳۵۱	۱۳۴۱	۱۳۳۱	۱۳۲۱	۱۳۱۱	۱۳۰۱
کیان	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ستایش	-	-	-	۸	۱۱	۲۲	۳۴	-	-	-	-
آیدا	۱۴	۹	۱۹	۲۶	۲۱	۲۰	۳۰	۳۲	۴۰	۴۴	۴۸
امیرحافظ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
یوسف	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
هستی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
نرگس	۱۶	۱۲	۷	۸	۸	۷	۶	۴	۵	۱۰	۱۳

## منابع

### الف) کتاب

۱. امیرعصرالمعالی کیکاوس (۱۳۴۲). **قابوسنامه**، با تصحیح و مقدمه و حواشی امین عبدالمجید بدوی، چ ۲، تهران: ابن سینا.
۲. طوسی [خواجه نصیرالدین] (۱۳۶۰). **اخلاق ناصری**، تصحیح مجتبی مینوی، چ ۲، تهران: شرکت سهامی انتشارات خوارزمی.
۳. **نهج الفصاحه؛ مجموعه کلمات قصار حضرت رسول (۱۳۶۰)**. مترجم و فراهم آورنده ابوالقاسم پاینده، تهران: انتشارات جاویدان.

### ب) مقالات

۱. قاسمی گودرزی، مازیار (۱۳۸۸). «حقوق کودک نام کودک»، **مجله کودک**. ش ۵۴ (آبان)
۲. مظاهری، محمدمهدی و محمّدحسین اشرف (۱۳۸۷). «فرهنگ نام‌گذاری از دیدگاه قرآن و پیامبر ﷺ»، **صحیفه مبین**، ش ۴۴ (زمستان و بهار)
۳. نجاتی حسینی، سیدمحمود و افشار، سمیه (۱۳۸۸). «تحول نام‌گذاری فرزندان در شهر تهران»، **فصلنامه پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه**، ش ۳ (پاییز و زمستان)

### ج) منابع صوتی و تصویری

۱. بروشور لوح فشرده مجموعه تلویزیونی **مختارنامه**، تهران: سروش.
۲. لوح فشرده **درج ۳**، تهران: شرکت مهر ارقام رایانه.

## د) تارنمای مجازی

۱. «برنامه‌های تلویزیون و فرهنگ نام‌گذاری». سلامتیران:

www.salamatiran.com

۲. «تأثیر سریال‌های تلویزیونی بر نام‌گذاری نوزادان». رجانیوز:

rajanews.com

۳. تکمیل همایون، ناصر. «نام در فرهنگ ایران و نماد نام‌گذاری»، ایران‌بوم:

www.iranboom.ir

۴. زهرا طاهری. «تأثیر فیلم و سریال و رسانه‌ها بر نام‌گذاری نوزادان». خبر

اقتصادی:

khabareghtesadi.com

۵. «نام‌گذاری فرزندان». پورتال اهل‌البیت وابسته به مجمع جهانی اهل‌البیت:

www.ahl-ul-bayt-org

۶. هاشمی، سیده فاطمه. حوزه «آدمی که می‌خواست خوب باشد» (نگاهی به

سریال نرگس). حوزه:

www.hawzuh.net

۷. «هم‌اندیشی مهندسی فرهنگ نام». وب‌گاه اداره ثبت احوال درمیان

خراسان جنوبی:

darmian.skocr.ir

۸. «یک کارکرد پنهان تلویزیون، تأثیر در نام‌گذاری کودکان». جام‌جم آنلاین:

www.jamejamonline.ir